

Fənn:Mülki müdafiə

Mövzu № 7: Fövqəladə hallar zamanı əhalinin mühafizəsinin təşkili. Kollektiv mühafizə qurğuları və onlardan istifadə qaydaları.

PLAN

1. Fövqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipvəüsulları.
2. Təbii fəlakətlər, texnogr n qəzalar və faciələr zamanı əhalinin və istehsalat obyektlərinin işçilərinin davranış qaydaları.
3. Mühafizə qurğularının təsnifatını.
4. Xassələrinə görə mühafizə qurğularının xarakteristikası.
5. Radiasiya əleyhinə daldalanacaqların xarakteristikaları.
6. Sadə daldalanacaqlar və onların hazırlanma qaydaları.

Məqsəd:Mühazirə mətni öyrənərkən tələbələrə əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri və həyata keçirilməsi qaydaları, mühafizəsi sistemi, fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsini təmin edən mülki müdafiə tədbirləri, sülh və müharibə dövrlərindəki fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsini təşkil etməyin xüsusiyyətləri, mülki müdafiənin mühafizə qurğuları və onlardan istifadə qaydaları barədə bilik əldə edəcəklər.

Azərbaycan Respublikasında müxtəlif fəvqəladə hadisələr baş verə bilər. Bu zaman respublikanın əhalisinin, ərazisinin Mülki müdafiə haqqında Qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, mühafizəsi təmin edilməlidir. Bunun üçün Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 28 dekabr 1992-ci il də 700 nömrəli Qərar qəbul edib və bu qərarla Azərbaycan Respublikasında sülh və müharibə dövrlərində fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri müəyyən edilib.

Bu prinsiplər nələri nəzərdə tutur.

1. Sülh və müharibə dövrlərində fəvqəladə hallarda əhalini mühafizə etmək Azərbaycan Respublikasının mülki müdafiəsinin başlıca vəzifəsidir.

Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində respublikanın bütün dövlət, təsərrüfat, hərbi orqanları və ictimai təşkilatları, habelə hər bir vətəndaş fəal iştirak etməlidir.

2. Əhali:

- müharibə dövründə müasir basqın silahlarından və təhlükə potensialı obyektlər dağıdılarkən yaranan ikinci dərəcəli zədələyici amillərdən;
- sülh dövründə ehtimal edilən qəzalardan, təbii fəlakətlərdən və insanların həyatı üçün təhlükə törədən digər fəvqəladə hallardan mühafizə edilməlidir.

3. Əhalinin mühafizəsi - fəvqəladə hallarda insanların həyatının qorunması üçün lazımi şəraitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Mühafizə tədbirlərində məqsəd - insanların zədələnməsinin qarşısının almaqdan, yaxud zədələnmə imkanını maksimal dərəcədə azaltmaqdan ibarətdir.

4. Bu prinsiplər:

- müharibə qurbanlarının mühafizəsi haqqında Cenevrə müqavilələrinin və bunlara əlavə edilmiş protokolun əlavə edilmiş müddəalarından, hərbi əməliyyatların ehtimal olunan xarakterindən, müxtəlif fəvqəladə hallarda maddi baza yaratmaq və əhalinin mühafizəsini təmin etmək üzrə respublikanın imkanlarından irəli gəlir;

- əhalinin mühafizəsinin ilkin müddəalarını, mühafizənin xüsusiyyətlərini, üsullarını və bunlardan istifadə etmək qaydalarını müəyyən edir;
- dövlət hüquqi - normativ aktlarının, mühəndis - texniki tədbirlər normalarının və mülki müdafiə üzrə digər normativ sənədlərin işlənilib hazırlanması üçün ilkin sənəd sayılır.

Əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri:

1. Mühafizə Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində ərazi-istehsalat prinsipi üzrə təşkil edilir. Respublikanın bütün əhalisi mühafizə edilməlidir, mülki müdafiənin mühafizə tədbirləri respublikanın ərazisindəki digər ölkə vətəndaşlarını da əhatə edə bilər; bu tədbirlər fasiləsiz xarakter daşıyır, həm sülh, həm də müharibə dövrlərində yerinə yetirilir.

2. Əhali yerləşən rayonların hərbi-siyasi və təbii xarakterindən, burada ehtimal edilən fəvqəladə halların növündən, təhlükənin dərəcəsiindən asılı olaraq mühafizə tədbirləri fərqli sürətdə planlaşdırılır və həyata keçirilir.

Bu məqsədlə, sülh dövründə baş verə biləcək fəvqəladə halların miqyası və xarakteri barədə proqnozlar əsasında, habelə müasir müharibənin xüsusiyyətləri, başlaması variantları, müxtəlif növlü qırğın vasitələrinin işlədilməsi imkanları nəzərə alınmaqla respublikanın əraziləri zonalara ayrılır. Mülki müdafiə tədbirləri hərbi komandanlıq orqanları ilə sıx əlaqədə yerinə yetirilir.

3. Əhalinin mühafizəsinə müxtəlif mühafizə üsullarından kompleks halında istifadə edilməklə nail olunur ki, bu üsullardan ən əsasları- əhalinin müxtəlif mühafizə qurğularında daldalandırılması, təhlükəli rayonlardan köçürülməsi və eyni zamanda fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə olunmasıdır.

4. Əhalinin mühafizəsi üzrə tədbirlər sülh dövründə əvvəlcədən hazırlanır, iqtisadi və inkişaf planlarında nəzərdə tutulur və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada yerinə yetirilir.

5. Əhalinin mühafizəsi üzrə planlaşdırılan tədbirlərin həcmi “məqsədyönlü və kifayətdir” prinsipi ilə müəyyən edilir.

“Məqsədyönlü və kifayətdir” prinsiplərdə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

- fəvqəladə hallarda gözlənilən nəticələrin elmi proqnozu əsasında mühafizənin optimal variantlarının seçilməsi;
- mülki müdafiə vəzifələrinin xalq təsərrufatı mənafeləri ilə əlaqələndirilməsi;
- təhlükə yaranan dövrdə qabaqcadan təşkilatı və mühəndis-texniki tədbirlərin yerinə yetirilməsi;
- mülki müdafiə obyektlərinin tikintisində yüksək keyfiyyətli parametrlərin tətbiq edilməsi;
- mühafizə vasitələrinin həm sülh, həm də müharibə şəraiti üçün yararlığının təmin olunması;
- iqtisadi və sosial inkişaf planlarının tərtibində və yerinə yetirilməsində mühafizə məsələlərinə üstünlük verilməsi.

3. Əhalinin mühafizəsi üzrə mülki müdafiə tədbirlərində respublikanın bütün vətəndaşlarının iştirakı prinsipial şərtidir. Bu hər bir insandan öz təhlükəsizliyi üçün şəxsi məsuliyyət daşımağı, mülki müdafiə siqnallarını bilməyi və bu siqnallar üzrə düzgün fəaliyyət göstərməyi, kollektiv və fərdi mühafizə vasitələrindən istifadəni bacarmağı, fəvqəladə hallarda davranış və fəaliyyət qaydalarına riayət olunmasını tələb edir.

Buna mülki müdafiə biliklərinin əhaliyə müntəzəm və fasiləsiz şəkildə öyrənməklə nail olmaq mümkündür.

Əhalinin mühafizəsi sistemi

1. Əhalinin mühafizəsi məsələlərində səmərəli həll etmək məqsədilə ümumdövlət və ərazi mühafizə sistemləri yaradılır ki, onlar aşağıdakı tədbirləri həyata keçirirlər:

- ehtimalolunan fövqəladə halların və onların nəticələrinin proqnoz və təhlil edilməsi;
- fövqəladə halların baş verməsi barədə əvvəlcədən xəbərdaredilməsi;
- kütləvi qırğın basitələri işlədilməsinin, həmçinin güclü qəzalar və təbii fəlakətlərin nəticələrinin zəiflədən qabaqlayıcı tədbirlər;
- mühafizə üsullarının və vasitələrinin hazırlanması və vaxtında istifadə edilməsi üzrə mülki müdafiə tədbirləri;
- fövqəladə hallar yaranmış rayonlarda xilasetmə və təxirəsalınmaz bərpa işlərinin təşkili və yerinə yetirilməsi.

2. Fövqəladə halların nəticələrini və təhlükənin dərəcəsini zəiflədən qabaqlayıcı tədbirlər əhalinin mühafizəsi üçün böyük əhəmiyyətlərə malikdir.

Belə tədbirlərin ən vacibləri aşağıdakılardır:

- yaşayış məntəqələrinin salınması və şəhər tikintisi üzrə baş planlar tərtib edilərkən təhlükə ehtimalı bölgələrdə və sahələrdə yerli xüsusiyyətlərin nəzərə alınması;
- təhlükə potensialı obyektlərdə ehtimal olunan qəzaların nəticələrindən əhalinin və ətraf mühitin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün belə obyektlərin səmərəli yerləşdirilməsi;
- binaların, qurğuların, mühəndis şəbəkələrinin nəqliyyat kommunikasiyalarının müəyyən edilmiş təhlükəsizlik normalarına müvafiq tikilməsi;
- təhlükə potensialı obyektlərin qəzasız fəaliyyətini təmin edən tədbirlərin görülməsi;
- yaşayış məntəqələrinin və xalq təsərrufatı obyektlərinin təhlükəli təbii hadisələrdən kompleksi mühafizə sistemlərinin işlənilib hazırlanması;
- yerlərdə fövqəladə halların qarşısını almaq və nəticələrini aradan qaldırmaq məqsədi ilə planların işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- xüsusi mühəndis qurğularının (sel, sürüşmə əleyhinə) əvvəlcədən tikilməsi;
- respublika ərazisində sanitariya mühafizəsi tədbirlərinin yerinə yetirilməsi.

Bütün bunlar müvafiq səlahiyyətli təşkilatlar tərəfindən yerinə yetirilir və həmin işlərin icrasına mülki müdafiə orqanları nəzarət edirlər.

Fövqəladə hallarda əhalinin mühafizəsini təmin edən mülki müdafiə tədbirləri

1. Sülh və müharibə dövrlərindəki fövqəladə hallarda əhalinin mühafizəsini təmin etmək üçün görülməli mülki müdafiə tədbirləri kompleksinə aşağıdakılar daxildir:

- fövqəladə hallar barədə əhalinin xəbərdar edilməsi və yaranmış vəziyyət barədə ona müntəzəm məlumat verilməsi;
- ərzaq mühitin, ərzaq məhsullarının, suyun radioaktiv, kimyəvi və bakterioloji (bioloji) zəhərlənməsinə nəzarət edilməsi;
- əhalinin təhlükəsiz rayonlara və ya sahələrə köçürülməsi (çıxarılması);
- müvafiq tibbi mühafizə tədbirlərinin görülməsi;
- əhalinin radiasiyadan və kimyəvi zəhərlənmədən mühafizəsi;
- müxtəlif fövqəladə hallarda fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə edilməsi, mühafizə rejimləri qoyulması və əhalinin davranış qaydaları barədə təkliflərin hazırlanması;
- zədələnmə ocaqlarında xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlərin (qəza işlərinin) yerinə yetirilməsi, fövqəladə hallar yaranmış rayonlarda əhalinin həyat təminatının saxlanması;
- fövqəladə hallarda mühafizə və fəaliyyət qaydalarının bütün əhaliyə öyrədilməsi.

2. Fövqəladə hallar barədə əhalinin xəbərdar edilməsi və yaranmış vəziyyət barədə ona müntəzəm məlumat verilməsinə aşağıdakı yollarla nail olunur;

- əhalini xəbərdar edən mərkəzləşdirilmiş respublika və ərazi avtomat xəbərdarlıq sistemlərini əvvəlcədən yaratmaq və daim hazır vəziyyətdə saxlamaqla;
- mərkəzləşdirilmiş ərazi xəbərdarlıq sistemlərini və xalq təsərrufatı obyektlərinin məhəlli xəbərdarlıq sistemlərini təşkilati-texniki cəhətdən bir-birinə qoşub əlaqələndirməklə;
- ehtimal olunan fəlakətli daşqın zonalarında, radiasiya və kimyəvi zəhərlənmə zəhərlənmə təhlükəli müəssisələr və yüksək təhlükəli digər obyektlərdə yerləşmiş məhəlli xəbərdarlıq

sistemləri yaratmaq və onları təşkilati-texniki cəhətdən müşahidə və nəzarət sistemlərinə qoşmaqla;

- ümumdövlət və sahə rabitə sistemlərindən, radio, televiziya verilişləri və yerli radio şəbəkəsindən, digər texniki informasiya vasitələrindən mərkəzləşdirilmiş surətdə xəbərdarlıq üçün istifadə etməklə.

3. Ətraf mühitə, ərzaq məhsullarına, suya müşahidə və nəzarət aşağıdakı yollarla edilir:

- sanitariya-epidemioloji stansiyaları, baytarlıq, aqrokimyəvi və obyekt laboratoriyalarını, Dövlət Hidrometeorologiya komitəsi müəssisələrini, +radiasiya və kimya müşahidə postlarını cəlb etməklə əvvəlcədən ümumdövlət və sahə müşahidə və laboratoriya nəzarət şəbəkəsi yaratmaq və daim hazır vəziyyətdə saxlamaqla;

- ətraf mühitin vəziyyəti barədə, eləcə də yeyinti məhsullarının və ərzaq xammalının, ələfin, suyun radioaktiv, kimyəvi və bakterioloji (bioloji) maddələrlə çirklənməsi haqqında məlumatları toplamaq, təhlili etmək və yaymaqla.

4. Mülki müdafiənin mühafizə qurğuları (sığınacaqlar, radiasiya əleyhinə daldanacaqlar, sadə daldalanacaqlar, zirzəmilər və başqa yeraltı tikililər) respublikanın bütün əhalisinin qorunmasını təmin etməlidir.

Mühafizə qurğuları fondu aşağıdakı qayda üzrə yaradılır:

- şəhərlərdə və yaşayış məntəqələrində olan yeraltı qurğularda kompleks halında istifadə etmək hesabına; burada sosial-məişət, istehsal və təsərrüfat təyinatlı otaqlar, binalar yerləşdirmək, sülh və müharibə dövrlərindəki fəvqəladə hallarda onların bir qisminin əhalinin mühafizəsi üçün uyğunlaşdırılması və istifadə edilməsini nəzərdə tutmaqla;

- mühafizə üçün yararlı yeraltı və yerüstü bina və qurğuları, dağ-mədən yerlərini təbii kəmərlər və mağaraları yoxlamaq və qeydə almaqla;

- yaranmış vəziyyəti nəzərə almaq, zirzəmiləri və digər yeraltı tikililəri daldalanacaq kimi düzəltməklə;

- xalq təsərrüfatı təyinatlı ayrıca yeraltı qurğular tikmək, lazım gəldikdə onları mühafizə üçün uyğunlaşdırmaqla;

- təhlükəli dövrdə kütləvi sürətdə sadə daldalanma yerləri düzəltməklə (tikməklə);

- hökumətin qərarına əsasən əvvəlcədən sığınacaqlar və radiasiya əleyhinə daldalanacaqları tikməklə;

- bütün mülki müdafiə mühafizə qurğularını əhalinin dərhal daldalanması üçün texniki-istismar hazırlığı halında saxlamaqla.

Əhaliyə şəxsi və kooperativ mülkiyyət formasında mühafizə qurğuları tikmək, tövsiyə edilir. Belə hallarda mülki müdafiə orqanları lazımi metodiki yardım göstərir.

Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, bütün mövcud mülki müdafiə mühafizə qurğuları fondundan (sığınacaqlar və daldalanacaqlar) mülki müdafiə orqanlarının müəyyən etdiyi qaydalar üzrə təsərrüfat, məişət və mədəni məqsədlər üçün istifadə edilir, onların yenidən qurulmasına icazə verilmir.

5. Təhlükəli rayonlarda bütün əhali və ya əhalinin ayrı-ayrı qrupları (yaşına, məşquliyyətinə görə) köçürülür.

Müharibə dövrü üçün səfərbərlik və rəqəsi olan şəxslər köçürülmür, onlar hərbi xidmətə çağırış və səfərbərlik xidmətinin sərəncamına gedirlər.

Əhali hər növ nəqliyyat vasitələrindən istifadə etməklə qısa müddətdə kütləvi şəkildə, və ya yaranmış vəziyyətdən asılı olaraq mərhələ-mərhələ, həm bütün nəqliyyat vasitələrindən istifadə etməklə, həm də piyada surətdə köçürülə bilər.

Köçürülməyin səmərəliliyi üçün:

- köçürülmə planlarını əvvəlcədən tərtib etmək;

- səhərdənkənar və məskunlaşdırma rayonlarını köçürülən əhalinin normal həyatını təmin etmək üçün hazırlamaq;

- bütün nəqliyyat vasitələrini köçürmə işlərinə hazırlamaq;

- köçürmə dövrü üçün lazımi idarəetmə strukturları və köçürmə orqanları yaratmaq;
- əhali arasında içtimai asayişin və mütəşəkkilliyin təmin edilməsi üzrə tədbirlər kompleksi həyata keçirmək lazımdır.

Əhali yerləşdiriləcək rayonlar və köçürmə qaydası hərbi komandanlıq orqanları və müvafiq idarə və müəssisələrlə razılaşdırılır.

Köçürmə tədbirlərinin təşkili və yerinə yetirilməsi qaydaları fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə müəyyən edilir.

6. Əhalinin mühafizəsi üzrə tibbi tədbirlər- insanların zədələnməsinin qarşısını almaq, yaxud zədələnməni zəiflətmək, zərərçəkənlərə vaxtında yardım göstərmək və onları müalicə etmək, fəvqəladə hallar yaranmış rayonlarda epidemioloji təhlükəsizliyi təmin etmək işlərindən ibarətdir.

Bunun üçün:

- sahə tabeliyindən asılı olmayaraq, bütün mövcud səhiyyə orqanları qüvvələrinin və vasitələrinin fəaliyyətini planlaşdırmaq və onlardan istifadə etmək;
- fəvqəladə vəziyyət yaranarkən kifayət qədər tibbi müəssisələri açmaq;
- tibbi profilaktika vasitələrindən vaxtında istifadə etmək;
- ərzaq mallarına və suya nəzarət etmək;
- vaxtında ixtisaslı tibb dəstələri yaratmaq və onları fəaliyyətə hazırlamaq;
- tibbi mühafizə vasitələri ehtiyatları, tibbi və xüsusi avadanlıq və texniki ehtiyatları yaratmaq;
- tibb işçiləri hazırlamaq və bütün əhaliyə tibbi- sanitariya biliklərin öyrətmək lazımdır.

7. Bioloji yoluxma vasitələrindən mühafizə-yoluxma təhlükəsinin, yaxud faktının, yoluxmanın növü və miqyasının vaxtında aşkar edilməsindən, habelə inzibati-təsərrüfat, rejimli-məhdudlaşdırma və xüsusi tibb tədbirlərinin müəyyən edilməsindən ibarətdir.

Bioloji zəhərlənmə vasitələrindən mühafizə üçün:

- kollektiv və fərdi mühafizə vasitələrindən vaxtında istifadə etmək;
- karantin və observasiya rejimləri qoymaq;
- yoluxma ocağını zərərsizləşdirmək;
- təcili və xüsusi (spesifik) profilaktika keçirmək;
- xalq təsərrüfatı obyektləri, tibb müəssisələri və əhali tərəfindən epidemiya əleyhinə rejimə riayət olunmasına nail olmaq lazımdır.

8. Əhalinin radiasiyadan və kimyəvi zəhərlənmədən mühafizəsi- radiasiya və kimyəvi şəraiti aşkar edibqiymətləndirməkdən, radiasiyadan mühafizə üzrə birtipli rejimlərin müəyyən edilməsindən, fərdi mühafizə vasitələri ilə təchizat, xüsusi təmizləmə işlərinin təşkili və keçirilməsi tədbirlərindən ibarətdir.

Əhalinin radiasiya və kimyəvi zəhərlənmədən mühafizəsi üçün:

- əvvəlcədən fərdi mühafizə vasitələri, radiasiya, kimyəvi kəşfiyyat və dozimetrik nəzarət cihazları ehtiyatları yaratmaq, bunları qoruyub işə hazır vəziyyətdə saxlamaq lazımdır- həmin ehtiyatların həcmi və saxlama yerləri mövcud təhlükəli zonalara müvafiq olaraq fərdi surətdə müəyyən edilir. Bu zaman həmin avadanlıqla ilk növbədə-mülki müdafiə dəstələrinin şəxsi heyəti, zədələnmə ocaqlarında aparılan xilasetmə və təxirəsalınmaz işlərdə iştirak edən qüvvələr, habelə radiasiya və kimya təhlükəli xalq təsərrüfatı obyektlərinin işçiləri və belə obyektlərin ətrafındakı təhlükəli zonada yaşayan əhali təmin edilir;
- radioaktiv və kimyəvi zəhərlənmənin miqyasını, xarakterini və nəticələrini aşkar etmək məqsədilə vaxtında kəşfiyyat aparmaq;
- düşmənin kütləvi qırğın vasitələrinin işlətdiyi, həmçinin radiasiya və kimyəvi zəhərlənmə təhlükəli xalq təsərrüfatı obyektlərində qəzaları (dağıntıları) aşkar etmək, onların miqyasını və nəticələrini qiymətləndirmək üçün ən müasir vasitələrdən və üsullardan

istifadə etmək, o cümlədən ərazidə havadan radiasiya kəşfiyyatı aparmaq üçün mülki aviasiya təyyarələrini (helikopterlərini) bu işə cəlb etmək;

- həm müharibə, həm də sülh dövrü üçün yararlı olan vahid növlü (unifikasiya edilmiş) mühafizə vasitələri, radiasiya, kimyəvi kəşfiyyat və dozimetrik nəzarət cihazları və cihaz dəstləri (komplektləri) yaratmaq;

- əhaliyə müəyyən edilmiş qaydada şəxsi istifadə üçün fərdi mühafizə vasitələri və dozimetrlər almağa imkan yaratmaq;

- zəhərlənmiş ərazidə əhalinin radiasiyadan mühafizəsi və xalq təsərrufatı obyektlərinin fəaliyyəti üçün birtipli rejimlər işləyib hazırlamaq;

- kommunal-məişət xidməti və nəqliyyat müəssisələrini insanların sanitariya təmizlənməsi, paltarların, avadanlığın və nəqliyyatın xüsusi təmizlənmə işlərinə əvvəlcədən uyğunlaşdırmaq;

- radioaktiv və kimyəvi zəhərlənmə ocaqlarını vaxtında ləğv etmək, zəhərli tullantıları bu məqsədlə ayrılmış xüsusi yerlərdə basdırmaq lazımdır.

9. Zədələnmə ocaqlarında, qəza və təbii fəlakət rayonlarında xəsarət almış insanlara vaxtında yardım göstərmək məqsədilə qısa müddətdə xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər təşkil edilir və yerinə yetirilir.

Xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- zədələnmə ocaqlarında və fəlakət rayonlarında kəşfiyyat aparmaq;

- zədələnmə ocağını məhdudlaşdırmaq;

- axtarış və xilasetmə kompleks tədbirləri görmək;

- zərərçəkənlərə yardım göstərmək;

- təhlükəli rayonlardan əhalini çıxarmaq və ya köçürmək;

- karantin-observasiya tədbirləri, xilasetmə işləri aparılan rayonlarda ictimai əyləşməni təmin etmək;

- zərər çəkmiş rayonlarda əhalinin həyatının təmin edilməsi üzrə ilkin tədbirləri həyata keçirmək;

- epidemiya əleyhinə və sanitariya-gigiyena tədbirləri görmək;

- zərər şəkmiş rayonlardakı əhalinin ruhi sabitliyini təmin etmək üçün kompleks tədbirlər həyata keçirmək.

Xilasetmə və təxirəsalınmaz işlərin səmərəliliyi bu tədbirlərlə təmin edilir:

- ixtisaslı mülki müdafiə qüvvələrini (qoşun hissələri, ştatda olan qəza-xilasetmə, qəza-bərpa dəstələri və hərbişəkiləndirilməmiş dəstələr), habelə ixtisaslı sahə dəstələri, könüllü xilasetmə qüvvələrini əvvəlcədən yaratmaq və fəaliyyətə hazırlamaq;

- sahə tabeliyindən asılı olmayaraq digər qüvvələri, müəssisələri, habelə könüllüləri lazım gəldikdə xilasetmə işlərinə cəlb etmək;

- əvvəlcədən əldə edilmiş razılaşmalar əsasında xarici ölkə mütəxəssislərini və xilasedicilərini işə cəlb etmək;

- əvvəlcədən idarəetmə orqanlarını işə hazırlamaq, xüsusi fəaliyyət planlarını tərtib etmək;

- xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işləri aparmaq üçün texniki avadanlıq hazırlamaq və istehsal etmək;

- zərərçəkənlərin ərzaqla, digər gündəlik tələbat əşyaları ilə təchizatı, həyatı təminatını təşkil etmək;

- xilasetmə işlərində iştirak edən insanların təhlükəsizliyi üzrə tədbirlərə ciddi riayət etmək, fəlakət zonasında əhalinin davranış rejimini müəyyənləşdirmək;

- fəlakətdə halların xarakterini və miqyasını nəzərə almaqla xilasedici qüvvə və vasitələri tədricən artırmaq;

- xilasetmə işlərində iştirak edən qüvvələrin mühəndis, kimyəvi, tibbi, nəqliyyatla təminatını, maddi və texniki təminatını müntəzəm təşkil etmək.

10. Mühafizə üsulları və vasitələrindən istifadə etmək, yaralılara ilk yardım göstərmək, xilas etmə və digər təxirəsalınmaz işlərdə fəal iştirak etmək bacarığı işçilərə müəssisələrdə. İdarə və təşkilatlardakı habelə yaşayış yerlərində yarana biləcək real təhlükənin xarakterinə uyğun olaraq, öyrədilir. Bu zaman əhalinin lazımi məsləhət və tövsiyələr almaq üçün hər cür şərait yaradılır.

Yerlərdə ehtimal olunan fəvqəladə hallar zamanı fəaliyyət və davranış qaydaları qabaqcadan kütləvi informasiya vasitələri ilə, yaxud xüsusi yaddaş kitabçaları paylamaqla bütün əhalinin nəzər-diqqətinə çatdırılır.

Sülh dövründəki fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsini təşkil etməyin xüsusiyyətləri

1. Sülh dövründə əhalinin mühafizəsinin əsasını fəvqəladə halların qarşısını alan, yaxud azaldan təşkilati, mühəndis-texniki və digər tədbirlərin yerinə yetirilməsi, əhalinin vaxtında xəbərdar edilməsi və insanların təhlükəli zonadan çıxarılması;

- əldə olan mühafizə vasitələrindən istifadə olunması;
- fəvqəladə hallar yaranan rayonlarda xilas etmə və digər təxirəsalınmaz işlər aparmaq üçün qüvvə və vasitələrin hazırlanması təşkil edir.

Bu məqsədlə:

- Azərbaycan Respublikasının ərazısındakı müvafiq obyektlərdə işin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün dünya standartlarına uyğun vahid tələblər müəyyən edilir;
- təhlükə potensialı obyektlərdə qüsurlu qovşaqları aşkar etmək məqsədilə istehsalatın təhlükəsizliyi müntəzəm surətdə araşdırılır və təhlil edilir;
- qüsurların aradan qaldırılması üzrə əməli tədbirlər planı işlənir və yerinə yetirilir;
- yeni tikilən təhlükəli istehsalatlar hesablanıb, elə yerləşdirilir ki burada qəzalar baş verərsə, onun zədələyici amilləri insanlar yaşayan sahələrə yayıla bilməsin.

2. Fəvqəladə hallarda mühafizə tədbirləri sülh dövrü üçün müəyyən edilmiş xüsusi meyarlar nəzərə alınmaqla yerinə yetirilir.

3. Ehtimal edilən zəhərlənmə zonalarında yaşayan əhaliyə daimi istifadə üçün fərdi mühafizə vasitələri respublika hökumətinin və yerli icra hakimiyyəti başçılarının qərarlarına əsasən pulsuz verilə bilər. Bu məqsədlə, müharibə dövrü üçün nəzərdə tutulmuş vasitələrin bir qismindən müəyyən edilmiş qayda üzrə istifadə etmək olar.

Müharibə dövründə əhalinin mühafizəsini təşkil etməyin xüsusiyyətləri

1. Müharibə dövründə əhalinin mühafizəsinin əsasını mühafizə qurğuları fondu, fərdi mühafizə vasitələri, tibbi avadanlığı ehtiyatları yaradılması və onlardan istifadə olunması, təhlükəli rayonlardan və zonalardan əhalini köçürmək üzrə tədbirlərin əvvəlcədən hazırlanması və yerinə yetirilməsi təşkil edir.

2. Respublikanın iqtisadi imkanlarına müvafiq olaraq, “məqsədyönlü və kifayətdir” prinsipi əsasında əhalinin mühafizəsi üzrə tədbirlərin bir qismi (xəbərdarlıq sisteminin, sığınacaqlar və daldalanacaqlar fondunun bir hissəsinin, fərdi mühafizə vasitələri ehtiyatının yaradılması) əvvəlcədən, hələ sülh dövründə həyata keçirilir, qalanı isə (kütləvi ssurətdə mühafizə vasitələrinin verilməsi) təhlükəli dövr yaranarkən və hərbi əməliyyatlar başlanarkən yerinə yetirilir.

Əhalinin mühafizə prinsiplərinin həyata keçirilməsi qaydaları

1. Əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Milli Məclisin və Nazirlər Kabinetinin verdiyi müvafiq qərarlarla, habelə mühafizə məsələləri üzrə normativ sənədlər sistemində uyğun olaraq:

- xalq təsərrufatı planlarına mülki müdafiə tədbirlərinin yerinə yetirilməsinə dair xüsusi bölmə daxil edilməsi;

- Naxçıvan Muxtar Respublikasında, Azərbaycan Respublikasının digər şəhər və rayonlarında sülh və müharibə dövrlərindəki fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizə vasitəsi ilə təminatına dair xüsusi proqramlar hazırlanması və yerinə yetirilməsi (mühafizə qurğuları fondunun yaradılması, fərdi mühafizə vasitələri ilə təchizat, xəbərdarlıq sistemlərinin inkişaf etdirilməsi məsələlər üzrə əməli tədbirlərlə birlikdə);

- təhlükə potensialı obyektlərdə çalışan işçilərin və belə obyektlərin yaxınlığında yaşayan əhalinin mühafizəsi üzrə birtipli planların işlənib hazırlanması;

- istehsalat-ərazi mülki müdafiə orqanlarının fəaliyyətə hazırlanması. Habelə əhaliyə mühafizənin öyrədilməsi ilə həyata keçirilir.

Mülki müdafiənin mühafizə qurğuları.

Mülki müdafiənin əsas üsullarından biri mühafizə qurğularından istifadə edilməsidir. Sülh və müharibə dövrlərində baş vermiş fəvqəladə hadisələr zamanı əhalinin sığınacaqlarda yerləşdirilməsi xüsusən böyük şəhərlərdə əhalinin evakuasiya edilməsi mümkün olmadıqda çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Təkcə müharibə dövründə deyil, sülh şəraitində də baş verən fəvqəladə hadisələrdə əhalinin sağlamlığı və həyatının qorunmasında mülki müdafiənin sığınacaq və qurğularından istifadə olunur.

Sığınacaqlar sığınan insanları nüvə silahının zədələyici amillərinin təsirindən, müasir adi qırğın vasitələrinin, həmçinin, bakterial, zəhərləyici maddələrin təsirindən, güclü təsirli zəhərləyici maddələrin, nüvə enerjisi qurğularında qəzalar zamanı parçalanan radioaktiv maddələrin təsirindən və yanğınlar zamanı yanma məhsullarının və alovun təsirindən mühafizə edir.

Mühafizə qurğularının təsnifatı aşağıdakı xüsusiyyətlər üzrə aparılır:

- Təyinatına görə - texnika və mülkiyyətin qorunması, əhalinin mühafizəsi (sığınacaqlar, radiasiya əleyhinə sığınacaqlar və sadə sığınacaqlar)

- Konstruksiyasına görə - açıq tipli (xəndək, boşluq), qapalı tipli (sığınacaqlar və radiasiya əleyhinə sığınacaqlar- RƏD).

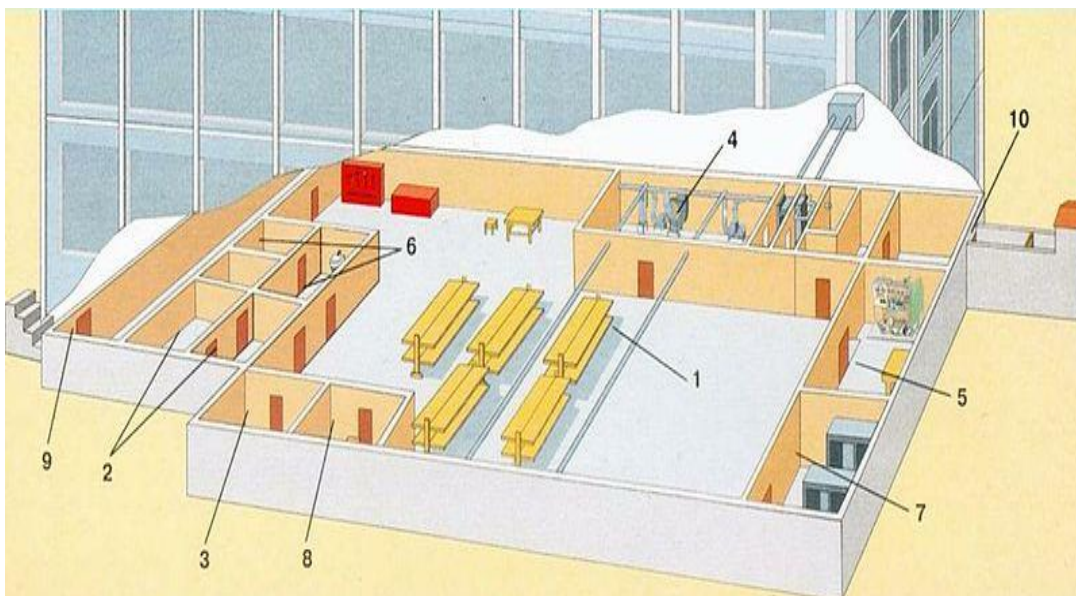
Əhalinin müharibə və sülh dövründə fəvqəladə hallar zamanı baş verən təhlükələrdən qorumaq üçün kollektiv mühafizə üsullarından istifadə olunur (mülki müdafiənin mühəndis qurğuları). Əhalinin müharibə və sülh dövründə ən etibarlı mühafizə vasitəsi sığınacaqlar hesab olunur.

Sığınacaqlar insanların qəzalardan, sülh şəraitində baş verən təbii fəlakətlərdən, həmçinin müharibə dövrü üçün xarakter fəvqəladə hadisələrin—kütləvi qırğın silahlarının və müasir adi qırğın vasitələrinin zədələyici amillərinin təsirindən qorunmaq üçün nəzərdə tutulub. Sığınacaqlar zəhərləyici maddələrdən və bakterial vasitələrdən, yanğın zamanı alovun, yüksək hərarətin və zərərli qazların təsirindən, partlayışlar zamanı dağıntılardan mühafizə edir. Bir sözlə mühafizə qurğuları insanları FH bütün zədələyici amillərindən qoruyur.

Sığınacaqlarda həyati fəaliyyətini təmin edən qəza-xilasetmə dəstələri və əhalini mühafizə edən məntəqələr yaradılır: ərzaq, ilkin tibbi yardım, zədələnmiş insanları toplayan, isidici.

Sığınacaqlar sülh dövründə yaradılır və lazım olan vasitələrlə təchiz olunur. Şəraitə uyğun olaraq sığınacaqlar binaların daxilində və kənarda quraşdırıla bilər. Daxili sığınacaqlara binaların tərkibində olan zirzəmilər, xaricdə quraşdırılanlara isə binadan kənarda quraşdırılmış sığınacaqlar aiddir.

Sığınacaqların təsnifatı.

Sığınacaqlar aşağıda sadalanan xüsusiyyətlərə görə təsnif olunur:

- mühazə xüsusiyyətlərinə görə;
- yerləşdiyi əraziyə görə;
- həcminə görə;
- tikilmə tarixinə görə;
- konstruksiya materiallarına görə;
- elektrik enerjisi ilə təminatına görə;
- filtr-ventilyasiyaların quraşdırılmasına görə;
- sülh şəraitində istifadə məqsədinə görə.

Həcminə görə sığınacaqlar:

- kiçik - 150- 600 insan yerləşən;
- orta ölçülü -600 - 2000 insan yerləşən;
- böyük həcmli -2000-dən çox insan yerləşə bilən növlərə.

150 nəfərdən az tutumu olan sığınacaqlar o halda inşa edilir ki, həm yerli şərait, həm də iqtisadi nöqteyi-nəzərdən sərfəli olsun. 1000-2000 nəfərlik tutumu olan sığınacaqlar inşa edilərkən tikintinin adambaşına maya dəyəri aşağı düşür.

Yerləşdiyi əraziyə görə:

- Tikililərdə (binanın zirzəmi və baza hissələrində);
- Metropolitendə və dağ oyuqlarında;
- Kənarda yaradılanlar (bina tərkibində olmayanlar);

Tikildiği yerinə görə:

- binanın tərkibində tikilənlər və binanın xaricində tikilənlər.

Binanın tərkibində tikilənlərə zirzəmiləri, dağ şaxtalarını aid etmək olar.

Tikilmə vaxtına görə:

- sülh dövründə əvvəlcədən tikilənlər vəboş meydançalarda yaradılan tez tikilən sığınacaqlar.

Tikilmə materiallarına görə:

- meşə materiallarından tikilənlər;
- daş divarlılar;
- dəmir-betonlu (dəmir – betonlular tikiliş növünə görə bir neçə növə bölünür: dəmir-monolit, monolit və dəmir. Geniş yayılan dəmir – monolitlilərdir) vəparçadan tikilənlər.

Enerji təminatına görə:

- şəhərin elektrik xəttlərilə təmin olunanlar və şəhərin elektrik xəttləri ilə yanaşı həm də qoruyucu mənbə ilə təmin olunan.

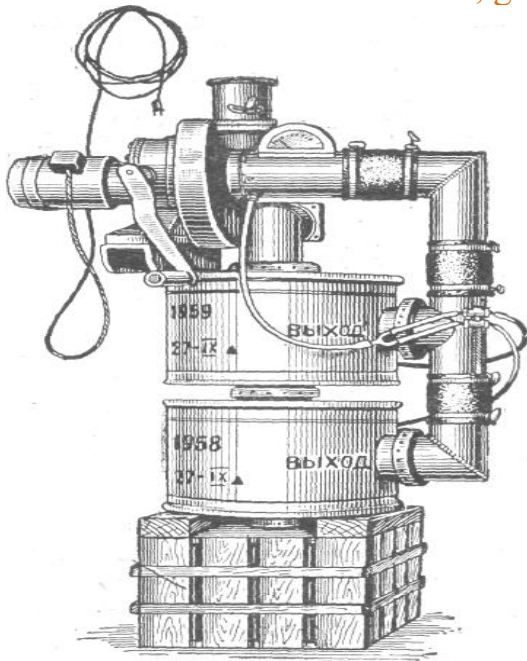
Filtr-ventilyasiyaların quruluşuna görə:

- sənaye istehsalı ventilyasiya qurğuları və sənaye istehsalına uyğunlaşdırılmış sadələşdirilmiş ventilyasiya qurğuları.

Sığınacaqların hava təminatı adətən 3 rejimdə işləyə bilər:

- təmiz ventilyasiya rejimində (I rejim);
- süzücü ventilyasiya rejimində (II rejim);
- içəridəki hava bərpa (regenerasiya) edilməklə tam təcrid olunma rejimi (III rejim).

Yerin altında quraşdırılmış (zirzəmi) sığınacaqlar ona görə etibarlıdır ki, onlar yerin alt qatına davamlı materiallarla tikilir, giriş və qəza çıxışı olur.

Çırtlənmiş havanın içəri daxil olmaması üçün sığınacaqlar hermetikləşdirilir və filtr-ventilyasiya qurğuları quraşdırılır və hava orada təmizlənilir. İnsanlar sığınacaqda bir neçə müddət qalırlar, hətta dağılmış sığınacaqlarda belə insanlar bir neçə sutka qala bilərlər. Yanğınlardan, kimyəvi maddələrdən sığınacaqda etibarlı mühafizə sığınacaqları əhatə edən bölgədən, sanitar-gigiyenik qaydalara əməl etməkdən və insanların sığınacaqda rahat yaşamasını təmin edəcək şəraitdən asılıdır.

Ən geniş yayılmış sığınacaqlar istehsal, ictimai və yaşayış binalarının zirzəmi və yarımzirzəmində quraşdırılmış sığınacaqlardır. Həmçinin binalardan kənarda da sığınacaqlar quraşdırılır. Belə sığınacaqlar üstədən və yanlardan torpaqla örtülür. Onlara yeraltı keçidlər və qalereyalar, metropoliten və dağ oyuqları daxildir.

Sığınacaqlar əhalinin çox yerləşdiyi yerlərdə quraşdırılmalıdır. Bütün sığınacaqlar giriş və çöl qapının yanında işarəylə bildirilir. İnsanların daldalanmasının təşkili, planlaşdırılması və təminatı müvafiq Mülki müdafiə xidmətlərinə həvalə edilir. Onlar əsas planlaşdırma sənədlərini hazırlayır, sığınacaq və daldalanacaqlara gedən yolları müəyyənləşdirir və yerləşdiriləcək insanlara bu barədə məlumat verirlər. Sənədləri tərtib etməzdən əvvəl qurğuların yerləşdirilməsi və müdafiə sistemləri dəqiqləşdirilir. Qurğuların çatışmazlığında isə digər zirzəmi və yeraltı əraziləri sığınacaq kimi istifadə edirlər. Tez salınan sığınacaqların yerini dəqiqləşdirirlər, əhalinin sayına uyğun sığınacaqlar hazırlanır və insanların fəlakət və ya hər hansı bir silahdan qorunması üçün tez yerləşdirilməsi planlaşdırılır.

Sığınacaqlarda əsas və köməkçi otaqlar olur. Əsas otaqlarda insanlar yerləşdirilir. Köməkçi otaqlara süzücü-ventilyasiya qurğuları yerləşən otaq, sanitar qovşağı, dəhlizlər, ehtiyatelektrik sistemi-dizelqurğusu otağı aiddir,

Böyükölçülü sığınacaqlarda ərzaq məhsulları və tibb məntəqələri üçün otaqlar da olur.

Sığınacaqda insanların daldalanması üçün nəzərdə tutulan otaqların ayrı-ayrılıqda sahəsi 25 m²-dən, ümumi sahəsi 75 m²-dən az olmamalıdır.

Əsas təyinatlı otaqlar:

İnsanların daldalanması üçün otaqların sahəsi ikimərtəbəli taxtlar qoyularkən hər adam üçün 0,5 m², üç-mərtəbəli taxtlar qoyularkən isə 0,4 m² hesablanmalıdır.

Otaqlarda daxili havanın həcmi hər adam üçün ən azı 1,5 m³ olmalıdır.

Otaqların hündürlüyü onlardan sülh dövründə nə məqsədlə istifadə ediləcəyindən asılıdır, lakin döşəmədən üst örtük konstruksiyaların ən aşağı hissəsinədək məsafə 3,5 m-dən çox olmamalıdır.

Otağın hündürlüyü 2,15 m-dən 2,9 m-dək olan hallarda ikimərtəbəli taxtlar, bundan artıq olanda isə üçmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır. Sülh dövründə istismar şəraitinə görə hündürlüyü ən azı 1,85 m olan binalardan da sığınacaq kimi istifadə etməyə icazə verilir. Belə hallarda burada ancaq birmərtəbəli taxtlar qoyulmalıdır.

Daldalanan insanların oturması üçün oturacaqlar hər adam üçün 0,45 x 0,45 m, yuxarı mərtəbələrdə uzanma yerləri isə 0,55 m x 1,8 m hesabı ilə müəyyən edilir.

Taxtların döşəmədən hündürlüyü birinci mərtəbədə 0,45 m, ikinci mərtəbədə - 1,4 m və üçüncü mərtəbədə 2,15 m olmalıdır. Ən yuxarıdakı mərtəbədən otağın üst örtüyünə (tavanına) və ya tavan konstruksiyasının aşağı hissəsinədək məsafə ən azı 0,75 m götürülür.

Daldalanan insanların oturması və uzanması üçün yerlər stasionar ola bilər (sığınacaq tikilərkən düzəldilir). Əgər belə taxtlar sığınacaqlardan sülh dövründə təsərrüfat ehtiyacları üçün istifadə etməyə maneçilik törədirsə, onları sığınacağı mühafizəyə hazırlıq rejiminə keçirərkən düzəldirlər. Sığınacağın geniş sahəli otaqlarını 50-75 nəfərlik otaqlara bölmək lazımdır.

İdarəetmə məntəqəsi (İM) - obyektin rəhbər heyətinin MM qərargahının yerləşməsi üçündür.

Belə məntəqə ən böyük növbəsində 600 və bundan artıq insan yerləşməsi üçün otaq işləyən müəssisələrdə sığınacaqların tikilməsi layihələrində nəzərdə tutulur.

İdarəetmə məntəqəsi, adətən, mühafizəli elektrik təchizatı mənbəyinə malik olan sığınacaqlardan birində yerləşdirilir. O iş və rabitə otağından ibarət olur.

Adətən, idarəetmə məntəqəsi sığınacağın giriş yollarından birinin yaxınlığındakı otaqlarda yerləşdirilir və odadavamlılıq həddi bir saatadək olan arakəsmələrlə sığınacağın insanların yerləşməsi üçün otaq yerləşən digər otaqlarından ayrırırlar.

İdarəetmə məntəqəsində işləyən şəxslərin ümumi sayı ən çoxu 10 nəfər olur, hər adam üçün 2 m² sahə hesablanır.

Bəzi iri müəssisələrdə nazirliyin və baş idarələrin icazəsi ilə idarəetmə məntəqələrində işləyənlərin sayı 25 nəfəradək artırıla bilər.

Tibb məntəqəsi (TM) – sığınacaqda daldalanan insanlara ilk tibbi yardım göstərmək üçündür. Daldalanan insanların sayı 900-1200 nəfər olanda tibb məntəqəsinin sahəsi 9 m² müəyyən edilir. 1200 nəfərdən artıq hər 100 nəfər üçün tibb məntəqəsinin sahəsi 1 m² artırılır.

Sığınacaqlarda həmçinin hər 500 nəfər adam üçün sahəsi 2 m² olan bir sanitariya qovşağı nəzərdə tutulur, lakin hər qurğuda ən azı bir belə məntəqə olmalıdır.

Tibb məntəqəsi “Müharibə dövründə MM mühafizə qurğularının istismarı” üzrə təlimata uyğun surətdə avadanlıqlaşdırılır.

Yardımcı təyinatlı otaqlar:

Süzgəcli ventilyasiya otağı (SVO)- sənaye tipli (stasionar) süzücü ventilyasiya avadanlığının yerləşdirilməsi üçündür.

Süzgəcli ventilyasiya otağı, adətən, sığınacağın xarici divarlarının yanında, giriş yollarının və ya qəza çıxış yollarının yaxınlığında yerləşdirilir. Bu otağın ölçüləri avadanlığın ölçülərindən və avadanlığa xidmət etmək üçün lazım olan sahədən asılı olaraq müəyyən edilir.

Ən vacib və məsuliyyətli məsələ bayırdakı ehtimal olunan zəhərlənmələr, yanğınlar şəraitində, eləcə də hermetik qurğuda insanların xeyli müddət qalması nəticəsində içəridəki havanın tərkibi pisləşərkən insanlara tənəffüsü üçün yararlı hava ilə lazımı miqdarda təmin edilməsidir.

Yaranmış vəziyyət daldalanan insanlara uzun müddət (bir neçə sutka) sığınacaqda qalmağa vadar edə bilər. Bu isə ancaq sığınacaqda normal sanitariya gigiyena şəraiti olan hallar da, yəni havanın tərkibindəki karbon qazının miqdarı ən çoxu 2%, oksigenin ən azı 15-16%, habelə temperatur ən çoxu 30° S və rütubət ən çoxu 85% olmaqla yolverilən hədlərdə saxlanılarkən mümkündür.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, adam nəfəs alarkən saatda 20-25 litr oksigen udur, 20 litradək karbon qazı, təxminən 90 qram rütubət və 100 kkal istilik yaradır. Bunun da nəticəsində hermetik sığınacaqlarda havanın qaz tərkibi, temperatur və rütubət sürətlə dəyişir.

Havanın tərkibində oksigen və karbon qazının lazımi miqdarını habelə normal temperaturu və rütubəti saxlamaq üçün sığınacağa təmiz havanın verilməsi havaverici və ya hava verici - sorucu ventilyasiya sistemi vasitəsilə təmin olunur.

Ventilyasiya sistemi iki və ya üç rejimdə işləyə bilər:

- təmiz ventilyasiya rejimində (I rejim);
- süzücü ventilyasiya rejimində (II rejim);
- içəridəki hava bərpa (regenerasiya) edilməklə tam təcrid olunma rejimi (III rejim).

Ventilyatorlar-kənardan sığınacağa hava vermək üçündür.

Dizel elektrik stansiyası (DES) olmayan sığınacaqlarda əl elektrik ventilyatorları, DES olan sığınacaqlarda isə elektrik ötürücülü sənaye ventilyatorları tətbiq edilir. Sığınacaqların təmiz ventilyasiya rejimində FVK-1, FVK-2 süzücü ventilyasiya dəstlərinin tərkibindəki GRV 600/300 əl elektrik ventilyatorları və onlara əlavə olaraq - GRV-72-2 və GRV-72-3 əl elektrik ventilyatorları işlədilir.

Hər bir əl elektrik ventilyatorunun əks-klapanı və hava sərfi göstəricisi var. Süzücü ventilyasiya rejimində FVK-1 və FVK-2 dəstləri GRV-600/300 əl elektrik ventilyatorları ilə birlikdə işə qoşulur.

Sanitariya qovşaqları- kişilər və qadınlar üçün ayrılıqda layihələndirilir. Ayaq yolu kabinələrinin iki cərgəsi arasındakı keçid yolunun eni və ya kabinələr ilə onların qarşısındakı pisesuarlar arasındakı məsafə 1,5 m, ayaqyolunun kənar cərgəsi ilə divar və ya arakəsmə arasındakı məsafə 1,1 m olmalıdır.

Ayaqyoluna giriş özüörtülən qapalı tamburlardan (yuyunma otaqlarından) olmalıdır.

Su təchizatı. Sığınacağın və DES-in su ilə təchizatı xarici su kəməri və ya əlavə su şəbəkəsi hesabına nəzərdə tutulur, hər iki halda su borularının sığınacağa girişlərin də içəridən bağlayıcı armatur və əks-klapan qoyulur.

Qəza və zədələnmə halları üçün sığınacaqdakı qablarda hər insan üçün sutkada 3 litr hesabı ilə içməli su ehtiyatının saxlanılması nəzərdə tutulur.

Su kəməri sistemi işləyərkən suya tələbat məhdudlaşdırılmır. Su ehtiyatı qablarının tutumu hesablama yolu ilə təyin edilir. Bu qablar adətən, axarlı olmalı və iki sutka ərzində suyun tamamilə təzələnməsini təmin etməlidir. Sığınacaqlarda vaqon tipli unitazlar tətbiq edilərkən su ehtiyatını hər adam üçün sutkada 5 litr hesablamaq lazımdır.

Sığınacaqlardakı tibb məntəqəsi otaqları su kəməri şəbəkəsindən işləyən əlüzyuyanlarla avadanlıqlaşdırmalıdır.

Şəbəkədə su kəsilmə hallar üçün səyyar əlüzyuyan cihazlar qoyulmalı və onlar üçün sutkada 10 litr hesabı ilə su ehtiyatı nəzərdə tutulmalıdır.

Hər bir sığınacaqda tullantı sularını xarici şəbəkəyə axıtmağa imkan verən kanalizasiya sistemi olur. Mühafizə qurğusu çox dərinədə yerləşdirilərkən maye vurucu stansiya düzəldilir.

Giriş yolları daldalanan insanlara əsas hərəkət istiqamətləri nəzərə alınmaqla sığınacağın əks tərəflərində yerləşdirilməlidir. Tutumu 600 nəfərədək olan sığınacaqlarda qəza çıxış yolu qoruyucu başlıqları şaquli quyru (şaxta) şəklində düzəldilir və lağım vasitəsi ilə sığınacağa birləşdirilir.

Müxtəlif bina və tikililər nüfuzedici radiasiyanın təsirini müxtəlif səviyyədə azaldır:

Tikililərin növü	Radiasiyanın təsirinin azalması səviyyəsi
Taxta evlərin birinci mərtəbələri	2-3 dəfə
Daş evlərin birinci mərtəbələri	10 dəfə
Çoxmərtəbəli evlərin yuxarı mərtəbələri (ən üst mərtəbə istisna olmaqla)	50 dəfə
Çoxmərtəbəli evlərin zirzəmilərinin orta hissəsi	500-1000 dəfə

Ən əlverişli yer daş binaların əsas divarları ilə əhatə olunmuş dəhlizlərdir.

Sadə sığınacaqlar.

Müasir silahlardan ən etibarlı mühafizə vasitəsi sadə sığınacaqlardır. Onlar zərbə dalğasının və radioaktiv şüalanmanın təsirini zəiflədir, işıq şüalanmasından və dağılan

binaların qırıntılarından mühafizə edir, bilavasitə paltara və dəriyə radioaktiv, zəhərləyici və yandırıcı maddələrin düşməsinin qarşısını alır.

Sadə sığınacaqların iki növü olur: üstü açıq və üstü örtülü.

Sadə açıq sığınacaqlar – üstü açıq yarğanlardır, dərinliyi 180-200 sm, eni yuxarı hissədə 100-120 sm, dibində 80 sm-dir, giriş sığınacağın şaquli oxuna 90° meyilli olur.

Sığınacağın uzunluğu hər adama 0,5 m hesabı ilə müəyyən edilir.

Üstü örtülü sadə sığınacağın dərinliyi 2 m-ə qədər, eni yuxarı hissədə 1-1,2 m, aşağı hissədə -0,8 m olur, tutumu isə 10-50 nəfər olur. Belə sığınacaqlar bir-birinə düz bucaq altında nisbəti ilə yerləşir.

Zərbə dalğasının zədələyici təsirini zəiflətmək üçün sadə sığınacaqlar kəsik-kəsik və ya ziqzaq xətt üzrə qazılır. Nəzərə almaq lazımdır ki, örtülü sadə sığınacaqlar belə zəhərləyici və bakterioloji vasitələrdən mühafizəni təmin etmir.

Onlardan istifadə etdikdə fərdi mühafizə vasitələrini geyinmək lazımdır: açıq növlərdə həm tənəffüs üzvlərini, həm də dəriyi mühafizə vasitələrini, qapalı növlərdə isə yalnız tənəffüs üzvlərini mühafizə vasitələrini geyinmək lazımdır.

Nəticə:Mülki müdafiənin əsas üsullarından biri mühafizə qurğularından istifadə edilməsidir.

Sülh və müharibə dövrlərində baş vermiş fəvqəladə hadisələr zamanı əhalinin sığınacaqlarda yerləşdirilməsi, xüsusən böyük şəhərlərdə əhalinin köçürülməsi çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Təkcə müharibə dövründə deyil, sülh şəraitində də baş verən fəvqəladə hadisələrdə əhalinin həyatının təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mülki müdafiənin sığınacaq və qurğularından istifadə olunur.

Sığınacaqlar sığınan insanları adi və kütləvi qırğın silahlarının zədələyici amillərinin təsirindən, həmçinin, bakterial, zəhərləyici maddələrin təsirindən, güclü təsirli zəhərləyici maddələrin, nüvə enerjisi qurğularında qəzalar zamanı parçalanan radioaktiv maddələrin təsirindən və yanğınlar zamanı yanma məhsullarının və alovun təsirindən mühafizə edir.

Seminar dərsi üçün tapşırıqlar

1. Fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipvəüsulları.
2. Təbii fəlakətlər, texnogrın qəzalar və faciələr zamanı əhalinin və istehsalat obyektlərinin işçilərinin davranış qaydaları.
3. Mühafizə qurğularının təsnifatını.
4. Xassələrinə görə mühafizə qurğularının xarakteristikası.
5. Radiasiya əleyhinə daldalanacaqların xarakteristikaları.
6. Sadə daldalanacaqlar və onların hazırlanma qaydaları.

Mühazirə mövzusu üzrə və seminar dərsinə hazırlıq üçün tövsiyyə edilən ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının “Mülki müdafiə haqqında” Qanunu;
2. “Mülki müdafiənin təmin edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 25 sentyabr 1998-ci tarixli, 193 nömrəli Qərarı;
3. “Azərbaycan Respublikasında sülh və müharibə dövrlərində fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 dekabr 1992-ci il tarixli, 700 nömrəli Qərarı;
4. H. Ocaqov - Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi (Mülki Müdafiə);
5. H. Ocaqov, E. Ə. Məmmədov, Ş. D. Danyalov - Fəvqəladə hallarda davranış qaydaları.
6. Fəvqəladə Hallar Nazirliyinin qəzetləri.